

τριάντα μνες, με τον αδελφό μου μοιράστηκα (την περιουσία) έτσι, ώστε εκείνος να παραδέχεται ότι έχει μεγαλύτερο μερίδιο από την πατρική περιουσία σε σχέση με μένα, και απέναντι σε όλους γενικά τους υπόλοιπους (συμπολίτες μου) έχω ζήσει με τέτοιο τρόπο, ώστε ποτέ μέχρι τώρα δεν έδωσα καμία αφορμή παραπόνου ούτε σε έναν.

11. Και τις μεν ιδιωτικές μου υποθέσεις έτσι έχω διευθετήσει. Σχετικά, όμως, με το δημόσιο βίο μου, νομίζω ότι πολύ μεγάλη απόδειξη της δικής μου εντιμότητας είναι ότι από τους νεότερους, όσοι τυχαίνει να ασχολούνται με ζάρια ή ποτά ή τέτοιου είδους ασωτείες, θα δείτε ότι όλοι αυτοί είναι εχθροί μου και ότι διαδίδουν για μένα και ότι λένε πάρα πολλά ψέματα. Κι όμως είναι φανερό ότι, αν επιθυμούσαμε τα ίδια (πράγματα), δε θα είχαν τέτοια γνώμη για μένα.
12. Επιπλέον, κύριοι βουλευτές, κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι έχει γίνει για μένα ούτε αισχρή ή ιδιωτική δίκη ούτε έγγραφη καταγγελία ή μήνυση για δημόσιο αδίκημα. Κι όμως βλέπετε ότι άλλοι πολλές φορές έχουν εμπλακεί σε τέτοιου είδους δίκες. Λοιπόν σχετικά με τις εκστρατείες και τους κινδύνους που αφορούν τους εχθρούς, εξετάστε πώς συμπεριφερόμαι στην πόλη.
13. Δηλαδή, πρώτα-πρώτα, όταν κάνατε συμμαχία με τους Βοιωτούς και έπρεπε να βοηθήσετε στην Αλίαρτο, αν και είχα καταγραφεί από τον Ορθόβουλο στον κατάλογο, για να υπηρετώ στο ιππικό, επειδή έβλεπα πως όλοι νόμιζαν ότι έπρεπε να υπάρχει ασφάλεια στους ιππείς, ενώ θεωρούσαν ότι κινδύνευαν οι οπλίτες, μολονότι άλλοι κατατάχτηκαν στο ιππικό χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία, παράνομα, εγώ, αφού παρουσιάστηκα στον Ορθόβουλο, του είπα να με διαγράψει από τον κατάλογο, επειδή πίστευα ότι ήταν ντροπή, ενώ ο λαός επρόκειτο να κινδυνεύσει, εγώ να εκστρατεύσω, αφού είχα προετοιμάσει ασφάλεια στον εαυτό μου. Και για χάρη μου ανέβα στο βήμα, Ορθόβουλε.
14. Μόλις, λοιπόν, συγκεντρώθηκαν οι συνδημότες μου, πριν από την εκστρατεία, επειδή ήξερα ότι μερικοί απ' αυτούς ήταν έντιμοι πολίτες και πρόθυμοι, αλλά ότι είχαν έλλειψη αναγκαίων μέσων, πρότεινα ότι πρέπει οι εύποροι να δίνουν τα απαραίτητα μέσα στους άπορους. Και δεν έδνα μόνο αυτή τη συμβουλή στους άλλους, αλλά κι εγώ ο ίδιος έδωσα σε δύο άνδρες τριάντα δραχμές στον καθένα, όχι γιατί τάχα είχα αποκτήσει πολλά, αλλά για να γίνει αυτό παράδειγμα στους άλλους. Παρακαλώ, λοιπόν, ανεβείτε στο βήμα για μένα.
15. Μετά από αυτά, λοιπόν, κύριοι βουλευτές, όταν έγινε εκστρατεία στην Κόρινθο και όταν όλοι γνώριζαν από πριν ότι θα χρειαστεί να διατρέξουμε κίνδυνο, ενώ άλλοι οπισθοχωρούσαν, εγώ κατόρθωσα να πολεμώ κατά των εχθρών παραταγμένος στην πρώτη γραμμή. Και μάλιστα, αν και νικήθηκε η δική μας φυλή, και σκοτώθηκαν πάρα πολλοί, αποχώρησα αργότερα από τον αλαζόνα Στειριέα, που είχε κατηγορήσει για δειλία όλους τους ανθρώπους.
16. Και ύστερα από λίγες μετά απ' αυτά, όταν είχαν καταληφθεί οχυρές θέσεις στην

- Κόρινθο, ώστε να μην μπορούν οι εχθροί να περάσουν, κι όταν ο Αγησίλαος εισέβαλε στη Βοιωτία και αποφάσισαν οι άρχοντες να αποσπάσουν μερικά τμήματα στρατού, για να βοηθήσουν, αν και όλοι γενικά φοβούνταν (εύλογα), κύριοι βουλευτές. Γιατί ήταν φοβερό να πέσουν σε άλλο κίνδυνο, ενώ είχαν σωθεί λίγο πρωτύτερα μόλις και μετά βίας), εγώ μόλις παρουσιάστηκα, παρακαλούσα τον ταξίαρχο να στείλει το τάγμα μας χωρίς κλήρωση.
17. Συνεπώς, αν μερικοί από εσάς εξοργίζονται εναντίον εκείνων που έχουν την αξίωση να ασχολούνται με τα δημόσια πράγματα, αλλά διαφεύγουν τους κινδύνους, δε θα μπορούσαν δίκαια να έχουν τη γνώμη αυτή για μένα. Γιατί, όχι μόνο εκτελούσα με προθυμία διαταγές, αλλά τολμούσα και να διακινδυνεύσω. Και έκανα αυτά, όχι γιατί θεωρούσα ότι δεν είναι φοβερό να πολεμώ κατά των Λακεδαιμονίων, αλλά για να βρίσκω το δίκιο μου θεωρούμενος από εσάς καλύτερος γι' αυτά, αν κάποτε αναμιγνυόμουν σε δικαστικό αγώνα άδικα. Παρακαλώ, ανεβείτε στο βήμα για χάρη μου ως μάρτυρες αυτών.
18. Λοιπόν, ποτέ μέχρι τώρα δεν παραμέλησα καμιά από τις υπόλοιπες εκστρατείες και φυλάξεις φρουρίων, αλλά σε όλο το χρόνο διαρκώς εξεστράτευα με τους πρώτους, αποχωρούσα, όμως, με τους τελευταίους· και όμως πρέπει να εξετάσετε, με βάση αυτού του είδους (τα πράγματα), αυτούς που αναμιγνύονται στα πολιτικά με φιλοτιμία και με ευπρέπεια, αλλά όχι, αν κάποιος έχει μακριά μαλλιά, να τον μισείτε γι' αυτό το λόγο. Γιατί αυτού του είδους οι συνήθειες δε βλάπτουν ούτε τους πολίτες ούτε το σύνολο της πόλης. Απ' αυτούς όμως που θέλουν να διακινδυνεύουν απέναντι στους εχθρούς, όλοι εσείς γενικά ωφελείστε.
19. Επομένως δεν αξίζει, κύριοι βουλευτές, ούτε να αγαπάμε ούτε να μισούμε κανέναν από την εξωτερική του εμφάνιση, αλλά να (τον) εξετάζουμε από τις πράξεις (του)· γιατί πολλοί, παρόλο που μιλούν με χαμηλή φωνή και ντύνονται ευπρεπώς, έχουν γίνει αίτιοι μεγάλων κακών, ενώ άλλοι, παρόλο που παραμελούν αυτά, έχουν κάνει σε σας πολλά καλά.
20. Κατάλαβα ήδη τώρα, κύριοι βουλευτές, ότι μερικοί δυσαρεστούνται με μένα, γι' αυτούς επιπλέον τους λόγους, επειδή δηλαδή, ενώ ήμουν νεότερος, επιχείρησα να μιλήσω ενώπιον της εκκλησίας του δήμου. Εγώ, όμως, πρώτα -πρώτα αναγκάστηκα να εκφωνήσω λόγους για προσωπικές μου υποθέσεις, έπειτα, όμως, μου φαίνεται ότι έδειξα μεγαλύτερη από ό,τι έπρεπε φιλοδοξία, από τη μια επειδή συλλογίζομαι ότι οι προγονοί (μας) δεν είχαν σταματήσει καθόλου να ασχολούνται με τα κοινά της πόλης,
21. και από την άλλη, επειδή έβλεπα εσάς (γιατί πρέπει να λέω την αλήθεια), να θεωρείτε ότι μόνο αυτοί (οι άνθρωποι) είναι άξιοι τιμής, επομένως ποιος, βλέποντας ότι εσείς έχετε αυτή τη γνώμη δε θα παρεκκινείτο να ενεργεί και να μιλά για την πόλη; Και ακόμη, γιατί θα δυσανασχετούσατε εσείς με τέτοιους (ανθρώπους); Γιατί γι' αυτούς δεν υπάρχουν άλλοι

Βασικά σημεία των §§9-13 - Επιχειρήματα

- Η § 9 συμπληρώνει νοηματικά την προηγούμενη· μας θυμίζει τους δικανικούς λόγους, στους οποίους ο κατηγορούμενος θεωρεί μια καλή αφορμή κατηγορίες των αντιπάλων του, για να μιλήσει για τη ζωή του. Ο Μαντίθεος μιλάει για την ιδιωτική του ζωή και παρακαλεί τους βουλευτές ν' ακούσουν, για να μάθουν τους πραγματικούς λόγους των συκοφαντιών (καλός αδελφός, αφιλοκερδής, έντιμος). Λειτουργεί, θα λέγαμε, η § 9 ως δεύτερη πρόθεση, αφού θεωρεί απαραίτητο στις δοκιμασίες, σε αντίθεση με άλλες δίκες, να αναφερθεί στη ζωή του, γιατί έπαιζε σημαντικό ρόλο το να γνωρίζουν οι ακροατές. Δηλώνει ότι θα μιλήσει σύντομα (βραχυλογία). Η απολογία του αρχίζει με την αναφορά στη δημόσια ζωή του, η οποία έπαιζε σημαντικό ρόλο για την εκλογή κάποιου ως βουλευτή.
- Παρουσιάζει τον εαυτό του όπως ακριβώς είναι: συντηρητικός, καλός πολίτης, ουδέποτε ασχολήθηκε με πράγματα ανέντιμα και ασωτείες.
- Η επίθεση των κατηγορών του είναι η βασικότερη απόδειξη της αξιοπρέπειας του. Οι συκοφάντες του ψεύδονται, γιατί μόνο εκείνοι που χάνουν τον καιρό τους σε κάθε είδους ασωτείες θα μπορούσαν να τον διαβάλουν· αν, όμως, ήταν όμοιος τους, θα τον υποστήριζαν, γιατί δεν τους ενδιαφέρει το ήθος.
- Μια άλλη βασική απόδειξη της αθωότητάς του είναι ότι δεν είχε εμπλακεί ποτέ σε δίκη, πράγμα σύνηθες την εποχή εκείνη. Η συμμετοχή του σε ό,τι απαιτούσε η ζωή του ως Αθηναίου πολίτη μπορεί εύκολα να αποδειχθεί, αν οι δικαστές (βουλευτές) την εξετάσουν με ιδιαίτερη προσοχή και προθυμία. Στις στρατιωτικές του υποχρεώσεις ήταν συνεπής, γενναίος, με υψηλό φρόνημα, παρά το κλίμα που επικρατούσε λόγω της ανωτερότητας Σπαρτιατών στο πεζικό. Απτή απόδειξη είναι ότι ζήτησε να καταταγεί στο πεζικό και να κινδυνεύσει με τους πολλούς και για τους πολλούς, παρότι είχε επιλεγεί στο σώμα των ιππέων το 395 π.Χ. κατά την εκστρατεία στην Αλίαρτο. Τα κίνητρα του ήταν διαφορετικά από εκείνα, όσων προτίμησαν το ιππικό, να είναι δηλαδή ασφαλείς και όσων αντιμετώπιζαν με ηττοπάθεια τους Σπαρτιάτες⇒ είναι ένα από τα πιο ισχυρά επιχειρήματα του Μαντιθέου, το οποίο ενισχύεται από τη μαρτυρία του Ορθόβουλου, που κατά την εποχή αυτή ήταν φύλαρχος. Μέσα από αυτή την πράξη διαφαίνεται το χρηστό του ήθος στη δημόσια ζωή, γιατί, ενώ για πολλούς ήταν μια καλή ευκαιρία να υπηρετήσουν στο ιππικό, για εκείνον ήταν ανήθικο. Προτίμησε το συμφέρον των πολλών και όχι το δικό του. Στο τέλος, καλεί τον Ορθόβουλο να ανέβει στο βήμα, για να επιβεβαιώσει όσα είπε.
- Στόχος του Λυσία είναι να πιστοποιήσουν οι βουλευτές, με την απολογία του Μαντιθέου και την επιβεβαίωση του Ορθόβουλου, ότι ο Μαντίθεος ευεργέτησε την πόλη του σε εποχές

στρατιωτικών δραστηριοτήτων. Οι Αθηναίοι έτρεφαν ιδιαίτερη εκτίμηση στον άνθρωπο που έθετε το ατομικό συμφέρον στην υπηρεσία του συλλογικού.

- Τα επιχειρήματα του Μαντιθέου αποσκοπούν στο να πείσουν τους βουλευτές να επικυρώσουν την εκλογή του ως βουλευτή. Βασικό μέλημα του είναι να αποδείξει ότι ήταν συνεπής στις στρατιωτικές του υποχρεώσεις και κυρίως ότι στην ιδιωτική και δημόσια ζωή του ήταν άμεμπτος. Επειδή όλα όσα υποστηρίζει είναι αλήθεια, διακατέχεται από αυτοπεποίθηση, και τα επιχειρήματα του δεν είναι αληθοφανή, αλλά αληθή.
- Οφείλει να μιλήσει για τη ζωή του, αφού του δίνεται η ευκαιρία από τους ίδιους τους κατηγορούς του, και επειδή είναι απαραίτητο, προκειμένου να επικυρωθεί η εκλογή του.
- Στην ιδιωτική του ζωή υπήρξε έντιμος και αφιλοκερδής αδελφός. Πάντρεψε τις αδελφές του, τις προίκισε με 30 μνες την καθεμία, μοίρασε την πατρική περιουσία με τον αδελφό του, και πήρε ο ίδιος μικρότερο μερίδιο.
- Στη δημόσια ζωή του ήταν ειλικρινής, ήπιος, κόσμιος. Αντίπαλοι του ήταν οι άσωτοι, οι διεφθαρμένοι, οι οποίοι δε θα τον κατηγορούσαν, αν ήταν όμοιός τους. Οι αντίπαλοι του τον φθονούν. Ο φθόνος είναι η αιτία των συκοφαντιών ⇒ Ψυχολογικό επιχείρημα.
- Δεν έχει εμπλακεί σε δίκες ούτε στον ιδιωτικό ούτε στο δημόσιο βίο. Αυτό αποδεικνύει το ήθος του και ενισχύει τη θέση του στο δικαστήριο, αφού έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης, όσοι δεν παρουσιάζονταν στο δικαστήριο είτε ως κατηγοροί είτε ως κατηγορούμενοι. Ο Μαντίθεος δεν έχει κατηγορηθεί ούτε κατηγορήσε κανέναν ποτέ. Η μοναδική παρουσία του στο δικαστή) είναι αυτή λόγω της δοκιμασίας.
- Στην απολογία του Μαντιθέου για τη ζωή του, για τη συμπεριφορά του σχετικά με την ιδιωτική του ζωή, για την πρόταση του να πολεμήσει ως οπλίτης, ο Λυσίας πετυχαίνει να δώσει με το λόγο του το ήθος του νεαρού κατηγορούμενου. Κατορθώνει, και σ' αυτό το λόγο, που είναι βραχύς, απέριπτος και ισχυρός να συνθέσει το λόγο του, μιμούμενος τα πρόσωπα, στα οποία αναφέρεται.
- Χρησιμοποιεί επιχειρήματα πειστικά και δεν παραλείπει κανένα από τα στοιχεία που είναι αναγκαία, για να κατανοηθεί ο λόγος: ο Μαντίθεος είναι καλός οικογενειάρχης, καλός οπλίτης, καλός συμπολίτης, γενναίος στρατιώτης.
- Δεν παραλείπει καμιά αιτία για τις πράξεις των διαδίκων: οι αντίπαλοι είναι άσωτοι και διεφθαρμένοι, ψευδείς συκοφάντες. Αιτία ο φθόνος τους για τον κατηγορούμενο που δεν είναι όμοιος τους.

- Δεν παραλείπει να αναφερθεί στο χρόνο που αναφέρεται ο λόγος: εποχή των Τριάκοντα, εκστρατεία στην Αλίαρτο.
- Τοποθετεί με δεινότητα τα πράγματα και με αρμονία τις λέξεις. Τα επιχειρήματά του είναι ψυχολογικά (δεν είναι όμοιος ο Μαντίθεος με τους ανιπάλους) και ηθικά (δεν ενεπλάκη ποτέ σε δίκες).
- Ο Λυσίας χειρίζεται με δεξιότητα τις έντεχνες πίστεις, τα πραγματικά δηλαδή γεγονότα, το πάθος και το ήθος, ώστε να διεγείρει το ακροατήριο. Τις άτεχνες πίστεις τις χρησιμοποιεί για να επιβεβαιώσει τις έντεχνες (καλεί τον Ορθόβουλο να επιβεβαιώσει όσα είπε ο Μαντίθεος).

Ερμηνευτικά σχόλια §§ 9 -13

§ 9

Περί μιν τοίνυν αυτής της αιτίας: αναφέρεται στο κατηγορητήριο: α) ήταν ππτέας επί της εποχής των Τριάκοντα, β) ήταν ενάντια στους δημοκρατικούς στη μάχη του Πειραιά, γ) μετείχε στην εξουσία.

ουκ οιδ' ό,τι δει πλείω λέγειν: θεωρεί ότι δε χρειάζεται να αναφερθεί εκτενέστερα στις κατηγορίες, γιατί ήδη είναι γνωστές.

τοις άλλοις άνωσι: εννοεί τις άλλες δίκες, κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος όφειλε να απολογηθεί. Δε συνέβαινε το ίδιο με τη δοκιμασία, όπου έπρεπε να απολογηθεί για τη ζωή του γενικότερα.

δε ταις δοκιμασίας... διδόναι: Στην αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία, προκειμένου να καταλάβει οποιοδήποτε ένα αξίωμα ένας Αθηναίος, έπρεπε, ύστερα από την εκλογή του, να υποστεί και τη δοκιμασία». Έπρεπε, δηλαδή, να εξετασθεί από τις επίσημες Αθηναϊκές αρχές, αν έχει τα προσόντα που απαιτεί ο νόμος, για να καταλάβει την εξουσία. Οι αρχαιρεσίες γίνονταν με χειροτονία (ψηφίζαν οι εκλογείς με ανάταση της χειρός) ή με κλήρο. Η κλήρωση στις αρχαιρεσίες είναι ένας θεσμός, που τη θέσπιση του την οφείλει σε επιδιώξεις των δημοκρατικών. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούσε να εκλεγεί οποιοσδήποτε Αθηναίος πολίτης σε μια θέση, έστω κι αν δε διέθετε τα προσόντα ή τα μέσα ψηφοφορίας. Το μειονέκτημα ήταν, πως, έτσι δε γινόταν έλεγχος των ικανοτήτων, γι' αυτό, όσον αφορά τις πιο σπουδαίες θέσεις (π.χ. του στρατηγού) η κλήρωση αποκλειόταν.

Στην περίπτωση της δοκιμασίας (βλ. και § 3) ο δοκιμαζόμενος έπρεπε να παρουσιάσει μάρτυρες, για να επιβεβαιώσουν όσα κατέθετε.. Κάθε Αθηναίος πολίτης μπορούσε να κατηγορήσει το δοκιμαζόμενο. Τα επιχειρήματα του δοκιμαζόμενου έπρεπε να είναι πειστικά και ως επί το πλείστον πραγματικά, για να πεισθεί η βουλή, ώστε να επικυρώσει την εκλογή του. Σημαντικό ρόλο έπαιζε το ήθος και το ποιόν του κρινόμενου, καθώς επίσης και η συμπεριφορά του προς την πατρίδα.

δέομαι οὖν υμῶν... ακροάσασθαί μου: φράση συνήθης στους δικανικούς λόγους. Η διαφορά της σ' αυτό το λόγο από τους άλλους, είναι ότι ο Μαντίθεος παρακαλεί να τον ακούσουν ευνοϊκά, επειδή άδικα συκοφαντείται.

δια βραχυτάτων: εκ των προτέρων δηλώνει ότι θα είναι σύντομος, για προδιαθέσει τους ακροατές θετικά απέναντι του. Οι μεγάλοι λόγοι ήταν κουραστικοί και φορτικοί.

§ 10

δια τὰς συμφοράς... πόλεως: εννοεί ως συμφορές της πατρίδας όχι μόνο την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς, αλλά και άλλες, εξαιτίας της διάρκειας του πολέμου, οι οποίες έκαμψαν οικονομικά την πόλη, έκαναν φτωχότερους τους πολίτες, γιατί και ζημιές ατομικές επήλθαν, και γιατί εξαιτίας των εκστρατειών, υποχρεώνονταν να εγκαταλείπουν τις εργασίες τους. Όταν αναφέρεται στις συμφορές του πατέρα του, εννοεί τη ζημία των εμπορικών επιχειρήσεων, πιθανόν και το θάνατο του πατέρα του, κατά την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς.

Οι συμφορές του πατέρα του ήταν οικονομικές και πολιτικές, καθώς οι δημοκρατικοί διέκειντο με δυσμένεια απέναντι του, λόγω των αριστοκρατικών του αντιλήψεων. Οι συμφορές του πατέρα του ήταν και η αιτία που έστειλε εκείνον και τον αδελφό του στο Σάτυρο.

επιδιδούς: Το ρήμα *επιδίδωμι* σημαίνει εδώ δίνω ως προίκα. Η προίκα θεωρείτο δωρεά. Μολονότι η οικογένεια της νύφης δεν ήταν υποχρεωμένη να την προικίσει, σπανιότατα γινόταν γάμος χωρίς προίκα.

δύο μὲν ἀδελφὰς ἐξέδωκα: ο θεσμός της προίκας δεν ήταν νομικά κατοχυρωμένος, αλλά εθιμικά. Τα αγόρια κληρονομούσαν την πατρική περιουσία. Είχαν, όμως, την υποχρέωση, ιδιαίτερα ο μεγαλύτερος αδελφός, να παντρέψει τις αδελφές του και να τις προικίσει.

Ο Μαντίθεος έδωσε σε κάθε μία από τις αδελφές του 30 μνες, σημαντική προίκα. Η προίκα δινόταν ως δωρεά, γι' αυτό στην Αρχαία Ελληνική γλώσσα τα επιρρήματα «προίκα» και «δωρεάν» είναι συνώνυμα.

μνας: τα ελληνικά νομίσματα είχαν τις εξής αναλογικές σχέσεις:

- 1 τάλαντο - 60 μνες
- 1 μνα = 100 δραχμές
- 1 δραχμή = 6 οβολοί ή 12 ημιωβόλια.

πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνειμάμην... τῶν πατρῶν: η πατρική περιουσία περιερχόταν μετά το θάνατο του πατέρα στους γιους της οικογένειας εξ ολοκλήρου. Έπρεπε

να μοιραστεί ίσα. Ο μεγαλύτερος αδελφός δεν είχε καμιά υποχρέωση να δώσει περισσότερα στους άλλους ή να πάρει περισσότερα, πράγμα που αποδεικνύει την εντιμότητα και την αφιλοκέρδεια του Μαντίθεου.

§ 11

ώστε μηδεπώποτε... έγκλημα γενέσθαι: ο Μαντίθεος ούτε κατηγορήθηκε από κάποιον ούτε κατηγορήσε κάποιον. Ήταν σημαντικό για την εποχή εκείνη να μην έχει παρουσιαστεί κάποιος στο δικαστήριο ως ενάγων ή εναγόμενος. Η πρώτη παρουσία του Μαντιθέου και μοναδική είναι αυτή της δοκιμασίας, πράγμα που πιστοποιεί το ήθος του.

περί δε των κοινών... της επιεικείας: χαρακτηρίζει τον εαυτό του «επιεική», κόσμιο. Είναι φυσικό να είναι η δημόσια ζωή του κόσμια, αφού είναι και η ιδιωτική. Τα κοινά είναι οτιδήποτε σχετίζεται με την πολιτική και τις δημόσιες υποθέσεις.

περί κύβους ή πότους... διατριβάς ποιούμενοι: πολλοί Αθηναίοι νέοι σύχναζαν σε σκιραφεία, κυβευτήρια και έπαιζαν ζάρια ή σε καπηλειά όπου έκαναν παρέα με κοινές γυναίκες. Τα ζάρια ήταν παιχνίδι με κύβους, παρόμοιους με τα σημερινά ζάρια. Οι συνήθειες αυτές των Αθηναίων νέων θεωρούνταν κακές και οι τόποι που σύχναζαν, τόποι διαφθοράς. Ο Μαντίθεος διαχωρίζει ως νέος τον εαυτό του από τους άλλους διεφθαρμένους νέους και θεωρεί βασική αιτία της κατηγορίας εναντίον του το ότι δεν τους έμοιαζε.

«**Κυβος**» ονομαζόταν ο άσσος. Κερδισμένος ήταν όποιος έφερνε τρεις φορές έξι (πρβλ. σημερινές εξάρες) και χαμένος όποιος έφερνε τρεις φορές άσσο.

περί εμου λογοποιούντας καί ψευδόμενους: γνώρισμα των ανέντιμων νέων που σύχναζαν στους τόπους διαφθοράς ήταν να συκοφαντούν τους έντιμους και να διαδίδουν ψευδείς φήμες εις βάρος τους- σκοπός τους ήταν να εξομοιώνουν τους έντιμους με τον εαυτό τους, για να απαλύνουν τις εις βάρος τους κακές εντυπώσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση και ο Μαντίθεος ήταν θύμα συκοφαντίας και ψευδολογίας. Αυτό επιχειρεί να αποδείξει, **ει μιν των αυτών επεθυμούμεν... περί εμου:** εύστοχο ψυχολογικό επιχείρημα. Αν ο Μαντίθεος ζούσε με τον ίδιο τρόπο ζωής των συκοφαντών του, δε θα ήταν κατηγορούμενος. Η ανωτερότητα του αποτελεί την κύρια ίσως και μοναδική αιτία της κατηγορίας.

§ 12

δίκην αισχράν: δίκη ιδιωτικής φύσεως: εδώ δίκη για σφετερισμό της περιουσίας του αδελφού του.

Δίκη ήταν ο μεταξύ ιδιωτών δικαστικός αγώνας. (ἀγων ἴδιος). Ο κατήγορος (ἐνάγων), αυτός δηλ. που κινούσε τη δίκη έπρεπε να είναι άνδρας, ελεύθερος, ενήλικος και με πλήρη πολιτικά δικαιώματα.

Γραφή λεγόταν κάθε δίκη που αφορούσε το δημόσιο συμφέρον. Αφορούσε λιποταξίες, προδοσία, κατάχρηση δημόσιου χρήματος. Όποιος ήθελε από τους Αθηναίους, μπορούσε να καταθέσει «γραφήν», όταν νόμιζε ότι βλάπτονταν τα συμφέροντα του δημοσίου. Η μορφή αυτή καταγγελίας ονομαζόταν έτσι γιατί ήταν η μόνη που, όπως φαίνεται, αρχικά έπρεπε να υποβάλλεται εγγράφως.

Εισαγγελία ήταν η καταγγελία (μήνυση) ιδιώτη στο δήμο για θέματα που αφορούσαν το δημόσιο συμφέρον.

Η μήνυση εκδικαζόταν από τη βουλή, η οποία μπορούσε να επιβάλει πρόστιμο 500 δρχ., αν το αδίκημα ήταν σοβαρό. Η υπόθεση εκδικαζόταν στην Εκκλησία του Δήμου ή στην Ηλία. Αρχικά η εισαγγελία προοριζόταν για πολύ σοβαρά αδικήματα σχετικά με την ασφάλεια του κράτους (συνωμοσία, προδοσία), αλλά στη συνέχεια η χρήση της γενικεύθηκε και για λιγότερο σοβαρά αδικήματα.

οὐδείς αν αποδειξαι... εισαγγελίαν γεγεννημένην: ο Μαντίθεος με αυτοπεποίθηση λέει ότι ούτε ένας δε θα βρεθεί να πει ότι είχε πάει στα δικαστήρια για ιδιωτική δίκη, για δημόσιο αδίκημα, εγγράφως ή μη.

Την περίοδο αυτή οι δίκες ήταν συνηθισμένο φαινόμενο. Ο ένας κατηγορούσε τον άλλο για διάφορα αδικήματα. Εκείνος που συρόταν στα δικαστήρια, δεν έχαιρε καμιάς εκτίμησης· γι' αυτό, ο Μαντίθεος το χρησιμοποιεί ως επιχείρημα, για να ισχυροποιήσει τη θέση του (δεν ήταν φιλόδικος).

§ 13

ότε την συμμαχίαν εποιήσασθε προς Βοιωτούς: η συμμαχία αυτή έγινε το 395 π.Χ. Το ψήφισμα έγραψε ο Θρασύβουλος ο Στειριεύς και το διάβασε στους Θηβαίους πρέσβεις. Σκοπός, η αντιμετώπιση του κοινού εχθρού, των Σπαρτιατών. Αφορμή υπήρξε το γεγονός ότι οι Λακεδαιμόνιοι ήταν απορροφημένοι στον πόλεμο εναντίον των Περσών, κι έτσι οι Θηβαίοι βρήκαν την ευκαιρία να ηγηθούν συνασπισμού εναντίον τους.

Οι Αθηναίοι απέβλεπαν να κάμψουν τη δύναμη της Σπάρτης. Οι δημοκρατικοί Αθηναίοι είχαν καλές σχέσεις με τους Θηβαίους, γιατί παρέμειναν στη Θήβα κατά την περίοδο της τυραννίας των Τριάκοντα.

είς Αλιάρτον: η Αλιάρτος ήταν πόλη της Βοιωτίας κοντά στην Κωπαίδα. Το 395 π.Χ. ο Λύσανδρος ήλθε κατά των Βοιωτών. Οι Αθηναίοι βοήθησαν τους Θηβαίους και έστειλαν στρατό με αρχηγό τον Θρασύβουλο. Οι δύο αντίπαλοι συνασπισμοί ήταν οι Θηβαίοι και Αλιάρτιοι από τη

μία και Σπαρτιάτες και Φωκείς από την άλλη. Κατά τη μάχη, στην οποία νίκησαν οι πρώτοι και έστησαν τρόπαιο, από τους Σπαρτιάτες σκοτώθηκαν 1.000 στρατιώτες και ο αρχηγός τους Λύσανδρος.

υπό Όρθοβούλου: ο Ορθόβουλος κατά την εκστρατεία στην Αλίαρτο ήταν φύλαρχος του ιππικού της Ακαμαντίδας φυλής, στην οποία ανήκε και ο Μαντίθεος. Αυτός κρατούσε τους καταλόγους των ιππέων, από τους οποίους ζήτησε να εξαιρεθεί ο Μαντίθεος, προφανώς μετά από έγκριση της βουλής.

τοίς μὲν ἰππεύουσιν... διακινδυνεύουσιν ηγουμένους: κατά την εκστρατεία αυτή, οι ιππείς εθεωρούντο ασφαλείς, γιατί οι σύμμαχοι Βοιωτοί διέθεταν πολυάριθμο ιππικό, ενώ οι πολίτες κινδύνευαν, γιατί θα πολεμούσαν εναντίον του έως τότε αήτητου Σπαρτιατικού στρατού

ετέρων ἀναβάντων... παρὰ τον νόμον: η Βουλή δοκίμαζε τους ιππείς και αυτούς που ήταν υποψήφιοι προς κατάταξη και κατά τη θητεία τους· για να καταταγεί κάποιος στο ιππικό έπρεπε να έχει εξασκηθεί στην ιππασία και να είναι αρτιμελής. Στην αρχή κάθε έτους η βουλή δοκίμαζε (= ήλεγχε) τους ιππείς, για να ελέγξει αν εκείνοι και τα άλογά τους ήταν σε καλή κατάσταση.

Όσοι ιππείς είχαν δοκιμαστεί από τη βουλή, δεν μπορούσαν να καταταγούν στο πεζικό. Όσοι δεν είχαν δοκιμαστεί (αδοκίμαστοι) δε στρατεύονταν ως ιππείς. Σε περίπτωση που ίππευαν παράνομα, τιμωρούνταν με στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων («ατιμία») και δήμευση της περιουσίας τους.

έφην τω Όρθοβούλω... παρασκευάσαντα στρατεύεσθαι: ο Μαντίθεος ζήτησε από τον Ορθόβουλο να καταταγεί στο πεζικό, για να βοηθήσει, πολλούς που κινδύνευαν. Αν και ήταν καταταγμένος στο ιππικό, δεν ενδιαφέρθηκε την ασφάλεια του, διότι το θεωρούσε ανέντιμο. Η αναφορά σ' αυτή την πράξη στοχεύει στη σύγκριση του ήθους του με το ήθος των αντιπάλων.

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΗΘΗ	ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΠΑΘΗ
Το ήθος του ομιλητή (Μαντιθέου)→ ζητά από τους βουλευτές να τον ακούσουν προσεκτικά. Το ήθος των αντιπάλων Οι αντίπαλοι του συμμετέχουν σε ακολασίες, περνούν τον καιρό τους χωρίς καμιά ουσιαστική ασχολία. Είναι συκοφάντες που επιχειρούν να εξομοιώσουν με τον εαυτό τους όσους δεν τους	Ο Λυσίας στοχεύει να κερδίσει την εύνοια των ακροατών. Χειρίζεται τα πάθη με δεξιότητα στη διήγηση πραγματικών γεγονότων που επιδέχονται απόδειξη (εδώ τη μαρτυρία του φυλάρχου Ορθόβουλου). Υπόσχεται ότι θα είναι σύντομος ο λόγος του και είναι λόγος βραχύς χωρίς ισχυρούς τόνους. Κάθε λέξη μετρημένη, χωρίς να εκφράζει κάτι

μοιάζουν. Η αναφορά στους αντιπάλους του δεν είναι εκτενής.	το πικρό ή δεινό ή φοβερό: ελπίζει στην κατανόηση των βουλευτών, γι' αυτό και παρακαλεί να τον ακούσουν με εύνοια, όχι, όμως, με οίκτο.
ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ	
• «πλέον ομολογειν έχειν» • «πρώτον μεν γαρ... στρατεύεσθαι» Όλη η § 13 μπορεί να θεωρηθεί σχήμα υπερβατό, γιατί οι δευτερεύουσες προτάσεις διακόπτουν την κύρια. Στην κύρια, υποκείμενο είναι το «εγώ», οι δευτερεύουσες αποδίδουν τα γεγονότα. Η πλοκή του λόγου είναι τέτοια που αποδίδει τα επιχειρήματα του Μαντιθέου στο ακέραιο (πραγματικά).	ΥΠΕΡΒΑΤΟ ΣΧΗΜΑ
• «Εάν μεν τούτο επιδείξω... ουδέν μοι... είναι» • «Εάν δε φαίνωμαι μετρίως βεβιωκώς... δέομαι υμών... δοκιμάζειν» • «Εμέ δοκιμάζειν (αγαθόν όντα) - τούτους ηγείσθαι χείρους είναι»	ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
• «τάς συμφοράς και τάς του πατρός και τάς της πόλεως». • « μηδεπώποτε μοι μηδείς προς ένα μηδέν έγκλημα». • «ούτε δίκην ούτε γραφήν ούτε είσαγγελίαν». • «περί κύβους ή πότους ή (περί) τάς τοιαύτας ακολασίας»	ΠΟΛΥΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ
• «λογοποιουντας και ψευσομένους» • «νομίζοντας τοις δ' όπλίταις κίνδυνον ηγουμένους»	ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ

«δια βραχυτάτων»	ΠΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
• λόγον διδόναι = άπολογεῖσθαι • ποιήσομαι την άπολογίαν = άπολογήσομαι • συμμαχίαν έποιήσασθε = συνεμαχήσατε • τάς διατριβάς ποιούμεν = διατρίβομεν	ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ
• «εγώ» (ο Μαντίθεος) • «εκείνον» (ο αδελφός του Μαντιθέου)	ΕΜΦΑΣΗ
«ου πολλής» αντί «ολίγης»	ΣΧΗΜΑ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ

- Ο Μαντίθεος στη Διήγηση (παράγραφοι 10-18)περιορίζεται να θυμίσει στους βουλευτές μερικά σημαντικά στοιχεία που τον αφορούν:
- Μετά τις ολέθριες συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου για το σύνολο της πόλης, αλλά και τους πολίτες ξεχωριστά, η περιουσία που κληρονόμησε από τον πατέρα του δεν ήταν σημαντική.
- Προίκισε τις δύο αδελφές του δίνοντας τους ένα σεβαστό ποσό⇒ ήταν συνεπής στις υποχρεώσεις του απέναντι στην οικογένεια του και αξιοπρεπής.
- Αν και δεν είχε καμιά νομική ή άλλη υποχρέωση παραχώρησε στο μικρότερο αδελφό του μεγαλύτερο μερίδιο από την πατρική περιουσία,⇒ αφιλοκέρδεια και μεγαλοψυχία .
- Όσον αφορά στο δημόσιο βίο του, επισημαίνει ότι ποτέ δεν συμμετείχε σε τυχερά παιχνίδια ή συμπόσια, όπως οι άλλοι συνομήλικοι του.⇒ είχε προκαλέσει το φθόνο των άλλων νεαρών, οι οποίοι τον συκοφαντούσαν συχνά.
- Αντίθετα με πολλούς από τους συμπολίτες του που ήταν φιλόδοκοι, ο ίδιος δεν είχε αναμειχθεί ποτέ ούτε σε δημόσια ούτε σε ιδιωτική δίκη ούτε ως κατήγορος ούτε ως κατηγορούμενος.
- Στη διάρκεια της συμμαχίας Αθηναίων και Βοιωτών από τη μια και Λακεδαιμονίων από την άλλη, ενώ το όνομα του βρισκόταν ανάμεσα σε εκείνους που επρόκειτο να υπηρετήσουν ως ιππείς, ζήτησε από το φύλαρχο να διαγραφεί το όνομα του από τον κατάλογο των

ιππέων και να εγγραφεί στον κατάλογο των οπλιτών. Αυτό το έκανε, όπως ισχυρίζεται, γιατί άκουγε τους συμπολίτες του να λένε ότι θα ήταν πιο εύκολα τα πράγματα για τους ιππείς στη μάχη αυτή, μιας και το ιππικό των Λακεδαιμονίων δεν ήταν τόσο αξιόμαχο, ενώ για τους οπλίτες ο κίνδυνος ήταν μεγάλος, λόγω της υπεροχής του πεζικού των αντιπάλων. Έτσι θεώρησε άπρεπο να προτιμήσει την ασφάλεια του ιππικού $\Rightarrow$ ανωτερότητα και άμεμπτος χαρακτήρας.

Βασικά σημεία των §§ 18 -19 - Επιχειρήματα

- Ο Μαντίθεος στις τελευταίες παραγράφους της διηγήσεως-αποδείξεως υπενθυμίζει και τονίζει την έντονη παρουσία του σ' όλους τους αγώνες και τη γενναιότητα που επέδειξε σ' αυτούς. Είναι βασικό χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς του ότι εξεστράτευε πρώτος και έφευγε τελευταίος· υπονοεί ότι δεν ήταν ο νεανικός ενθουσιασμός το κύριο κίνητρο του για τη συμμετοχή του σε όλους τους αγώνες, αλλά η φιλοτιμία και η φιλοπατρία του.
- Φυσικό επακόλουθο είναι να δικαιούται να συμμετέχει στα κοινά ένας τέτοιος πολίτης, που στο ακέραιο τηρεί τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, δηλ. συμμετείχε στις εκστρατείες και φρουρές πάντα και δεν οπισθοχώρησε ούτε μια φορά.
- Στη συνέχεια, αναφέρεται στη σχέση εξωτερικής εμφάνισης με τη συμπεριφορά του ανθρώπου. Η εξωτερική εμφάνιση δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι κριτήριο αξιολόγησης ενός ανθρώπου→ πολίτες με επιμελημένη εμφάνιση έχουν βλάψει την πόλη, ενώ πολίτες χωρίς ιδιαίτερη επιμέλεια στην εμφάνιση τους τη βοήθησαν και την ωφέλησαν. Η αναφορά του στην εμφάνιση δεν είναι τυχαία, καθότι ο ίδιος ήταν από τους πολίτες που δεν πρόσεχαν ιδιαίτερα την εμφάνιση τους, λόγω πεποιθήσεων. Είχε αριστοκρατικές αντιλήψεις και για την εποχή του είχε μακριά μαλλιά. Τα μακριά μαλλιά, όμως, δεν τον εμπόδιζαν να διακινδυνεύσει για την πατρίδα και να προσφέρει ό,τι καλύτερο μπορούσε με τη συμμετοχή του στους αγώνες της. Επομένως, η πράξη κρίνεται από την ωφέλεια, τη διάρκεια, την ποιότητα και τ' αποτελέσματα της.
- Κατά το Θουκυδίδη άχρηστος (πολίτης) ήταν όποιος δε συμμετείχε στα κοινά, γιατί δεν ήταν σε θέση να ωφελήσει το σύνολο. Κατά τον Αριστοτέλη, «προηγείται το όλον του μέρους» (δηλ σημασία έχει το σύνολο). Ο Μαντίθεος πρόσφερε αρκετά, τα οποία και απαρίθμησε κατά το λόγο του. Επειδή κατά τη δοκιμασία ελεγχόταν η τήρηση των στρατιωτικών καθηκόντων, ο Μαντίθεος πίστευε ότι από τις πράξεις του η τήρηση είναι δεδομένη κα αποδεδειγμένη, και δικαιούται να συμμετάσχει ως βουλευτής στα κοινά.
- Αναφερόμενος στα κριτήρια αξιολόγησης, κάνει τη διάκριση των πολλών και των λίγων→ πολλοί είναι ο λαός, οι δημοκρατικοί, που ίσως τον κρίνουν αρνητικά από την εμφάνιση του μόνο, επειδή έχει περάσει μικρό χρονικό διάστημα από την αποκατάσταση της δημοκρατίας μετά την τυραννία των Τριάκοντα. Ο λίγοι είναι οι βουλευτές, που θεωρεί ότι πρέπει να εξετάσουν τη στρατιωτική του συμπεριφορά και όχι την εμφάνιση του. Πρέπει δηλαδή να πρυτανεύσει η λογική και όχι το συναίσθημα. Αυτό ελπίζει και αυτό είναι και το αντικειμενικό δίκαιο.

- Τα επιχειρήματα του Μαντιθέου στις §§ 18-19 έχουν ανακεφαλαιωτικό χαρακτήρα· ιδιαίτερα στην α' περίοδο της § 18 αλλά και στη συνέχεια, γιατί αναφέρεται στη συμμετοχή του σε εκστρατείες και στην εμφάνιση του, πράγματα, τα οποία έχει ήδη αναφέρει προηγούμενα.
- Τα επιχειρήματα του Μαντιθέου στηρίζονται περισσότερο στη λογική και όχι τόσο στο συναίσθημα.
- Με την επιχειρηματολογία του προσπαθεί να πείσει τους βουλευτές για την αθωότητα του και για το ότι είναι δίκαιο να αναλάβει Ι πολιτικό αξίωμα για τη συμπεριφορά του. Η λογική υπαγορεύει τη δικαίωση του → Πειστικός
- Τα επόμενα επιχειρήματα του είναι κυρίως ηθικά· ανεξάρτητα της πολιτικής του τοποθέτησης ωφέλησε το σύνολο. Η εμφάνιση του δεν μπορεί να είναι ισχυρότερο κριτήριο από τη συμπεριφορά του. Ο Λυσίας, στο σημείο αυτό του λόγου βαδίζει προς το τέλος, επιχειρηματολογεί σαν να είναι ο ίδιος ο Μαντίθεος στοχεύει στη συμπάθεια των βουλευτών.
- Ο λόγος « Υπέρ Μαντιθέου » θεωρείται ένας από τους καλύτερους δικανικούς λόγους του ρήτορα.

Ερμηνευτικά σχόλια §§ 18 -19

§18

άλλων στρατειών: Εδώ προφανώς γίνεται λόγος για τις εκστρατείες που ακολούθησαν εκείνες της Αλιάρτου και της Κορίνθου, μετά δηλ. το 394 π.Χ. Απ' αυτή την αναφορά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο λόγος εκφωνήθηκε μετά το 392 π.Χ., και κατ' άλλους το 390 π.Χ., γιατί το 389 π.Χ. σκοτώθηκε ο Θρασύβουλος, τον οποίο ο Μαντίθεος αναφέρει ως ζώντα.

φρουρών: Ο όρος αναφέρεται στη φύλαξη των φρουρίων της Αττικής, αλλά και γενικά στη φύλαξη οχυρών θέσεων από τους *περιπόλους* (νέοι ηλικίας 18-20 ετών).

§19

Ο Μαντίθεος προφανώς δεν απολογείται για τη συμπεριφορά και τους τρόπους του, αλλά ζητά να μην βαρύνουν στην κρίση των βουλευτών, τουλάχιστον όχι περισσότερο από την πραγματική αξία της.

κοσμίως αμπεχόμενοι: Οι Αθηναίοι έδιναν μεγάλη προσοχή στην εξωτερική τους εμφάνιση και την ενδυμασία τους. Έτσι πολλοί φαύλοι πολίτες φρόντιζαν την αμφίεση τους με σκοπό να κρύψουν τα ελαττώματά τους. Ακόμη, καθώς οι Σπαρτιάτες ήταν αδιάφοροι στα

σχετικά με την εξωτερική τους εμφάνιση, πολλοί αριστοκρατικοί νέοι ακολουθούσαν τις συνήθειες τους με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ατημέλητοι. Ίσως ανάμεσα σ' αυτούς να συγκαταλέγεται και ο Μαντίθεος.

ΟΥΚ ΕΙ ΤΙΣ ΚΟΜΑ, ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΜΙΣΕΙΝ: τα μακριά μαλλιά ήταν συνήθεια των Σπαρτιατών (είχε την καταγωγή της από την ομηρική εποχή). Στην Αθήνα, οι έφηβοι είχαν κοντά μαλλιά, περιποιημένα. Μερικοί νέοι αριστοκρατικής καταγωγής, όπως και ο Μαντίθεος, μιμούνταν τους Λακεδαιμόνιους και είχαν μακριά μαλλιά. Αυτή η εμφάνιση προκαλούσε τους δημοκρατικούς Αθηναίους, γιατί ήταν πρόσφατη η μνήμη της τυραννίας των Τριάκοντα.

ΤΟΙΑΥΤΑ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΑ: εννοεί τα μακριά μαλλιά, γενειάδα και γενικά ατημέλητο ντύσιμο. Αυτού του είδους η εμφάνιση διακωμωδήθηκε από τον Αριστοφάνη, γιατί οι πολλοί Αθηναίοι ήταν επιμελημένοι και λίγοι φιλολάκωνες ατημέλητοι. Τον τρόπο ζωής των Λακώνων μιμούνταν πολλοί: απλή ζωή, πειθαρχία, αυτοπειθαρχία, γυμναστική, λιτή διατροφή, ήθη.

ΑΠ' ΟΨΕΩΣ: δεν μπορεί να είναι κριτήριο αξιολόγησης του πολίτη η εξωτερική εμφάνιση. Οι πράξεις έχουν μεγαλύτερη σημασία από την εξωτερική εμφάνιση. Είναι σωστή η άποψη του Μαντιθέου, γιατί πολλοί κρύβονται πίσω από την καλή και επιτηδευμένη εμφάνιση τους. Και σήμερα, γνωρίζουμε πολλούς που δεν τήρησαν τις υποχρεώσεις τους προς την πατρίδα και καλύπτονται πίσω από την καλή ενδυμασία τους. Άλλοι, όπως και ο Μαντίθεος τότε, βοηθούν την πατρίδα και είναι οι άγνωστοι ήρωες της καθημερινής και πολιτικής ζωής.

ΜΙΚΡΟΝ ΔΙΑΛΕΓΟΜΕΝΟΙ: ο χαμηλός τόνος της φωνής και η κόσμια ενδυμασία ήταν στοιχεία καλής ανατροφής. Ο Μαντίθεος σε όλο το λόγο του είναι ήπιος· άλλωστε, η ένταση της φωνής είναι στοιχείο αδυναμίας. Η κόσμια ενδυμασία, όμως, δε σημαίνει και καλή ανατροφή πάντα, γιατί δίνει έμφαση στο «προσωπείο» (μάσκα) και όχι στο πρόσωπο.

ΕΤΕΡΟΙ ΔΕ... ΕΙΣΙΝ ΕΙΡΓΑΣΜΕΝΟΙ: αναφέρεται στον εαυτό του, που, αν και ατημέλητος, βοήθησε την πόλη. Η παρατήρηση του έχει γνωμικό χαρακτήρα, γιατί άνθρωποι που δεν εντυπωσιάζουν με την εξωτερική τους εμφάνιση τις περισσότερες φορές είναι αξιολογότεροι απ' αυτούς που εντυπωσιάζουν.

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΗΘΗ	ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΠΑΘΗ
Το ήθος του ομιλητή (Μαντιθέου) Η εξωτερική εμφάνιση του Μαντιθέου (λακωνική) δεν τον εμπόδισε να πολεμήσει τους Σπαρτιάτες, όταν απειλείτο η πατρίδα	Σκοπός του Μαντιθέου είναι να διεγείρει τη συμπάθεια των δημοκρατικών που τον αντιπαθούν για την εμφάνιση του που μιμείται εκείνη των Σπαρτιατών και να εξασφαλίσει την εύνοια τους, ώστε να

και οι συμπολίτες του. • Οι αριστοκρατικές του αντιλήψεις δεν ήταν το μέτρο των πράξεων του στους κοινούς κινδύνους. Αυτό και μόνο αποδεικνύει ότι ήταν νέος, ώριμος, φιλότιμος, φιλόπατρις, γενναίος. • Σε λίγους δικανικούς λόγους λείπει η κολακεία προς τους ακροατές- ένας απ' αυτούς είναι και ο «Υπέρ Μαντιθέου», όπου ο ομιλητής διεκδικεί τα δίκαια του με αυτοπεποίθηση και χωρίς κολακεία. Η κολακεία χαρακτηρίζει, συνήθως και σήμερα ακόμη, τους λίαν επιτηδευμένους. Είναι λυπηρό, βέβαια, ακόμη και σήμερα, οι άνθρωποι να κρίνονται από το τι φαίνονται και όχι από το τι είναι. Δεν παύει, όμως, να είναι η πραγματικότητα (διαχρονικό στοιχείο αρνητικού χαρακτήρα). Το ήθος των αντιπάλων θίγεται έμμεσα. • Όσοι δεν πρόσφεραν στην πόλη, όπως οι αντίπαλοι του, κατηγορούν και αντιμετωπίζουν εχθρικά όσους πρόσφεραν. Οι πρώτοι κατηγορούν με επιμελημένο ντύσιμο και οι δεύτεροι απολογούνται ατημέλητοι. Η διαφορά τους είναι στο ήθος.	επικυρώσουν την εκλογή του. • Δεν αναφέρεται άμεσα στον εαυτό του· θίγει τις κρατούσες αντιλήψεις, για να πετύχει θετική αντιμετώπιση από τους πολιτικούς του αντιπάλους. • Ο Μαντίθεος → αριστοκρατικός • Οι πολιτικοί του αντίπαλοι → δημοκρατικοί.
--	--

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ	
• «μετά των πρώτων τάς εξόδους ποιούμενος μετά των τελευταίων αναχωρών»	

• «τα μεν τοιαύτα επιτηδεύματα ούτε τους ιδιώτας ούτε το κοινόν της πόλεως βλάπτει» • «Εκ δε των εθελοντών κινδυνεύειν άπαντες ωφελεισθε.» • «φιλειν ≠ μισειν» • «πολλοί μικρόν διαλεγόμενοι... αίπιοι γεγόνασι...έτεροι δε των τοιούτων ...εισίν ειργασμένοι»	ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
• «ούτε τους ιδιώτας ούτε το κοινόν της πόλεως» • «ούτε φιλειν ούτε μισειν ουδένα»	ΠΟΛΥΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ
• «φιλοτίμως - κοσμίως »	ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ
«τας εξόδους ποιούμενος» αντί «εκστρατειών»	ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ
• «ουδεμιάς απτελείφθην πώποτε» • «άπαντες υμεις» • «ΕΚ ΤΟΥΤΩΝ»	ΕΜΦΑΣΗ
των άλλων στραπειών και πώποτε φρουρών ουδεμιάς άπελείφθην, αλλά πάντα τον χρόνον διατετέλεκα μετά των πρώτων διατετέλεκα μετά των πρώτων μέν τας εξόδους ποιούμενος	ΣΧΗΜΑ ΧΙΑΣΤΟ
«Ω βουλή» αντί «ώ βουλευταί»	ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ
«τας εξόδους ποιούμενος» αντί «εκστρατεύων»	ΠΕΡΙΦΡΑΣΗ

Βασικά σημεία των §§ 20-21 - Επιχειρήματα

- Ο Μαντίθεος αιτιολογεί το γιατί μίλησε δημόσια σε νεαρή ηλικία, αν και απαγορευόταν. Συγκεκριμένα, όταν ήταν πολύ νέος, αναγκάστηκε να μιλήσει στην εκκλησία του δήμου, γιατί η περιουσία του πατέρα του δημευόταν· η δημόσια αγόρευση των νέων ενοχλούσε τους Αθηναίους. Εκείνος θεωρούσε καθήκον και χρέος του να συνεχίσει την παράδοση των προγόνων του, γι' αυτό και ασχολήθηκε με τα κοινά. Η ενασχόληση του αυτή ήταν και είναι για εκείνον σημαντική και πιστεύει ότι οι βουλευτές θα το εκτιμήσουν ιδιαίτερα, γιατί όσοι ασχολούνταν με τα κοινά είχαν ιδιαίτερη αξία για την πόλη. Μάλιστα στην προσπάθειά του να αφήσει καλή εντύπωση, τελειώνοντας το λόγο του, λέει ότι οι βουλευτές δεν πρέπει να αγανακτούν με όσους ασχολούνται με τα κοινά, γιατί οι ίδιοι είναι κριτές με τη δοκιμασία και όχι άλλοι.
- Ο επίλογος του λόγου πληροί, και τα τέσσερα στοιχεία που ο Αριστοτέλης τα θεωρεί βασικά χαρακτηριστικά του. Στοχεύει να δημιουργήσει ευνοϊκή διάθεση για τον κατηγορούμενο, και δυσμενή για τους κατηγορούς.
- Τονίζει τη σημασία ορισμένων πραγμάτων (εδώ τη ζωή του Μαντιθέου. τους αγώνες του για την πατρίδα, τη φιλοπατρία του) ή μειώνει κάποια άλλα (εδώ τη δημόσια αγόρευση του σε νεαρή ηλικία).
- Διεγείρει το πάθος στη ψυχή του ακροατή (εδώ ο Μαντίθεος προσπαθεί να πείσει τους βουλευτές ότι υπήρξε ένας έντιμος πολίτης και ευπειθής στρατιώτης- πατριώτης). Υπενθυμίζει γεγονότα, τα οποία έχουν αναφερθεί (εδώ τη δοκιμασία).
- Τα επιχειρήματα του Μαντιθέου στο τέλος του λόγου του δεν προσθέτουν τίποτε ιδιαίτερο, αλλά δίνουν ένα ακόμη στοιχείο από τη ζωή του, το οποίο και ενισχύει την προηγούμενη επιχειρηματολογία του και δημιουργεί εντυπώσεις ευνοϊκές γι' αυτόν.
- Στο τέλος ο ρήτορας θεωρεί σωστό να απομακρύνει και το τελευταίο ίχνος καχυποψίας προς το πρόσωπο του. Για το σκοπό αυτό, ξεκαθαρίζει τους λόγους που τον οδήγησαν να ασχοληθεί με τα κοινά σε τόσο νεαρή ηλικία και μάλιστα να επιδείξει, όπως με αφοπλιστική ειλικρίνεια παραδέχεται, υπέρμετρη φιλοδοξία. Φαίνεται λοιπόν ότι σε εξαιρετικά νεαρή ηλικία αναγκάστηκε να απευθυνθεί στη συνέλευση των Αθηναίων για να γλιτώσει την περιουσία του πατέρα του από τη δήμευση.
- Εκείνο όμως που δείχνει να στάθηκε καθοριστικό στη στάση του απέναντι στα κοινά ήταν αφ' ενός η οικογενειακή παράδοση και αφ' ετέρου το ζωντανό παράδειγμα των συμπολιτών του, οι οποίοι δεν έχαναν ευκαιρία να επαινούν τους ενεργούς πολίτες. Επισημαίνει ιδιαίτερα τους παριστάμενους βουλευτές που, με τη δράση τους, τα λόγια και τις πράξεις τους, με το "φωτεινό" τους παράδειγμα αποτελούν οδηγό για όλους τους πολίτες και κυρίως τους νέους.

- Με την επισήμανση της αξίας του παραδείγματος των βουλευτών και το εγκώμιο στο πρόσωπο τους ο Μαντίθεος κλείνει την απολογία του. Χρησιμοποιεί έναν ευρηματικό τρόπο για να κερδίσει την εύνοια του ακροατηρίου του: παραδέχεται ότι ίσως να επέδειξε υπερβάλλοντα ζήλο στην άσκηση των καθηκόντων του απέναντι στην πολιτεία, γεγονός που παρεξηγήθηκε από πολλούς, όμως δεν έκανε τίποτε άλλο από το να ακολουθεί τα προστάγματα της πολιτείας, της οποίας εκφραστές είναι οι βουλευτές. Επαινώντας τους μας θυμίζει τις αντιλήψεις των Αθηναίων για τους πολίτες που δεν συμμετείχαν στα κοινά: αποκαλούνταν "ιδιώτες", λέξη που κατήντησε να έχει περιφρονητικό χαρακτήρα και περιεχόμενο και να σημαίνει τον απλοϊκό και τελικά τον ανόητο, τον ηλίθιο (πβ. idiot). Άρα λοιπόν ο Μαντίθεος δεν έκανε τίποτε άλλο από το να προσπαθεί να μοιάσει στους ανθρώπους που τώρα βρίσκονται απέναντι του και γι' αυτό δε θα ήταν δίκαιο και πρέπει να τιμωρηθεί από αυτούς.

Ερμηνευτικά σχόλια §§ 20-21

§20

ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΩΝ: Παλαιότερα συμφωνά με το νόμο του Σόλωνα επιτρεπόταν να αγορεύουν στη συνέλευση του λαού πολίτες ηλικίας άνω των 50 ετών, αργότερα όμως μετά τα 30, αλλά και από τα 20 μπορούσε κάποιος να αγορεύει, ενώ για να γίνει κάποιος βουλευτής, έπρεπε να έχει υπερβεί την ηλικία των 30 ετών. Αν και επιτρεπόταν να μιλούν οι νέοι, δε συνηθιζόταν για λόγους ευγένειας να παίρνουν το λόγο οι νέοι. Ο Μαντίθεος δικαιολογεί τη δημόσια αγόρευσή του, λέγοντας ότι, επειδή χανόταν η περιουσία του πατέρα του μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, αναγκάστηκε να μιλήσει δημόσια, αν και ήταν κάτω των 20 ετών. (Ηθικό επιχείρημα).

ΗΝΑΓΚΑΣΘΗΝ... ΔΗΜΗΓΟΡΗΣΑΙ: Ο Μαντίθεος αναγκάστηκε να αγορεύσει αρχικά για υποθέσεις προφανώς πατρικές μετά τις συμφορές του πατέρα του, που αναφέρονται στην §10, ή στην Ηλιαία ή στην εκκλησία του δήμου, ίσως γιατί η περιουσία του απειλήθηκε με δήμευση. Μνημόνευσε τους προγόνους του οι οποίοι και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό ωφελούσαν την πατρίδα και θεωρούσαν υποχρέωση την ενασχόληση με τα κοινά. Επομένως ο Μαντίθεος συνεχίζει αυτή την προγονική παράδοση και αιτιολογεί έτσι την υπέρμετρη φιλοδοξία του και το πάθος με το οποίο αναμειγνύεται στα πολιτικά.

ΕΠΕΙΤΑ ΜΕΝΤΟΙ ΚΑΙ ΕΜΑΥΤΩ ΔΟΚΩ... ΔΕΟΝΤΟΣ: κρίνει τον εαυτό του υπερβολικά φιλόδοξο· η ειλικρίνεια του ίσως επηρεάσει θετικά τους βουλευτές.

ἄμα μὲν τῶν προγόνων... πράττοντες: αιτία της φιλοδοξίας του Μαντιθέου ήταν η συνέχιση της προγονικής παράδοσης· επικρατούσε η αντίληψη ότι όσοι ασχολούνταν με τα κοινά ήταν άξιοι πολίτες. Αυτό ήθελε και ο Μαντίθεος: να γίνει άξιος πολίτης.

§21

ἐτι δε ...ἀλλ' ὑμεῖς: Στο τέλος της απολογίας του ο Μαντίθεος λέει στους βουλευτές ότι δεν πρέπει να αγανακτούν εναντίον των πολιτῶν που επιθυμούν να αναμειγνύονται στα πολιτικά, αφού από τους ίδιους τους Αθηναίους πολίτες εξαρτάται να επιδοκιμάζουν ή να αποδοκιμάζουν όσα αυτοί προτείνουν στη συνέλευση του λαού.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον επίλογο του συγκεκριμένου λόγου απουσιάζουν τα δύο στοιχεία που συνήθως χαρακτηρίζουν τον επίλογο κάθε ρητορικού λόγου: η **παθοποιία** και η **ανάμνηση**. Η έλλειψη της παθοποιίας δικαιολογείται από την αυτοπεποίθηση και τη σιγουριά του Μαντίθεου που είναι διάχυτη σε όλο το λόγο. Η απουσία της ανάμνησης πάλι έχει να κάνει με την απουσία από ολόκληρο το έργο οποιουδήποτε στοιχείου επιτήδευσης: ο λόγος πρέπει να φαίνεται πηγαίος και αυθόρμητος. Αντίθετα κεντρική θέση σε όλο το έργο κατέχει η **ἡθοποιία**. Το θέμα παρέχει τη δυνατότητα στο ρήτορα να δείξει όλη του την ικανότητα στη σκιαγράφιση της προσωπικότητας (ήθος) του Μαντίθεου και να την καταστήσει πυρήνα της επιχειρηματολογίας του.

ὥστε ορών υμᾶς... υπέρ της πόλεως: ο Μαντίθεος θεωρεί σωστή αντίληψη των βουλευτῶν ότι ικανοί ήταν οι ασχολούμενοι με τα κοινά. Τους λέει ότι δεν πρέπει να αγανακτούν με όσους πολιτεύονται, γιατί από αυτούς τους Αθηναίους πολίτες εξαρτάται να επιδοκιμάζουν ή να αποδοκιμάζουν όσα προτείνονται στην εκκλησία του δήμου από αυτούς που πολιτεύονται.

ἐτι δε τί αν τοις τοιούτοις... ἀλλ' ὑμεῖς: με τα ρητορικά ερωτήματα υπενθυμίζει στους βουλευτές ότι δεν πρέπει να κρίνουν αρνητικά κάποιους πολίτες που οι ίδιοι ώθησαν στην ενασχόληση με τα κοινά. Ένας από αυτούς είναι κι ο ίδιος. Έμμεσα, ζητεί να τον κρίνουν θετικά.

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΗΘΗ	ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΠΑΘΗ
Το ήθος του ομιλητή (Μαντιθέου) Όπως σε όλο το λόγο, έτσι και στον επίλογο, ο Μαντίθεος παρουσιάζεται απλός, με πίστη στις αξίες των προγόνων, υπέρμετρα αλλά δικαιολογημένα φιλόδοξος, προκειμένου να γίνει ικανός πολίτης με την ενασχόληση του με τα κοινά. Ειλικρινής και συνετός ζητεί μέσα από ρητορικά ερωτήματα την επικύρωση της εκλογής του ως βουλευτή· ζητεί, δηλαδή, έμμεσα	• «Ο Λυσίας πετυχαίνει να κάνει το λόγο του "ζωντανό πίνακα" της Αθηναϊκής ζωής της εποχής εκείνης» • Στον επίλογο του λόγου του Μαντιθέου παρουσιάζει τις κρατούσες αντιλήψεις για τη δημόσια ζωή και προσπαθεί να εξασφαλίσει τη συμπάθεια και την εύνοια των βουλευτῶν.

την εύνοια των βουλευτών, γιατί πιστεύει ότι τη δικαιούται.	Για να το πετύχει, δικαιολογεί πετυχημένα την ανάμειξη του με τα κοινά: έπρεπε να υπερασπιστεί την πατρική περιουσία και να συνεχίσει την προγονική παράδοση. • Τα κίνητρα του ήταν ηθικά- προσπαθεί να διεγείρει τους ακροατές θετικά, λέγοντας τους ότι οι ίδιοι εκτιμούν όσους ασχολούνται με τα κοινά. • Στο τέλος του επιλόγου εύστοχα «κολακεύει», τονίζοντας ότι κριτές του είναι αυτοί οι ίδιοι· άρα, η κρίση τους πρέπει να είναι ευνοϊκή γι' αυτόν. Ενώ με τη θεωρία της ρητορικής στον επίλογο πρέπει να κορυφώνεται το πάθος, στο Λυσία η ρητορική δεινότητα που στο προοίμιο και στη διήγηση είναι έντονη, στην απόδειξη γίνεται «αμυδρά και ασθενής», και στον επίλογο «αποσβέννυται»
--	---

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ	
• «τις ουκ αν έπαρθείη πράττειν καί λέγειν υπέρ της πόλεως;» • «τί αν τοις τοιούτοις άχθοισθε;»	ΡΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
«τους τοιούτους μόνους» Το «μόνους» ενισχύει νοηματικά το «τοιούτους».	ΕΜΦΑΣΗ
• «Εγώ δε το μεν πρώτον ήναγκάσθην δημηγορήσαι»... έπειτα διατεθίηναι φιλοτιμότερον του δέοντος».	ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

• «ου γαρ εισίν ἕτεροι κριταί»	
«τα της πόλεως πράπτοντες ἀντί πολιτευόμενοι»	ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ
Υμεις (σχῆμα ἐξ' ἀναλόγου) -παραλείπεται το ἐστέ.	ΒΡΑΧΥΛΟΓΙΑ
«ὡ βουλή» ἀντί «ὡ βουλευταί»	ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ